

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КРАВЕЦЬ ОЛЬГА ПЕТРІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедрою
міжнародних відносин і зовнішньої
політики,
д.е.н., доцент
Лимар В.В.
«___» _____ 2022 р.

МЕДІАЦІЯ В КОНФЛІКТНОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ

Спеціальність 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

Кваліфікаційна (бакалаврська) робота

Науковий керівник:
Прихненко М.І., старший викладач
кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики,
к.політ. н.

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ECTS/за національною шкалою)

Голова ЕК:

(підпис)

Вінниця – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ГЕНЕЗА МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ.....	7
1.1. Генеза суспільно-політичної медіації.....	7
1.2. Медіація: поняття, види, переваги.....	13
РОЗДІЛ 2. МЕДІАЦІЯ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ.....	20
2.1. Медіаційний процес на міжнародному рівні.....	20
2.2. Досвід застосування медіації у вирішенні конфлікту в різних країнах.....	24
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ.....	29
3.1. Реалізація медіації в Україні та її перспективи застосування.....	29
3.2. Виклики та перспективи застосування медіації в Україні, у межах контексту соціально-політичного конфлікту	34
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

АНОТАЦІЯ

Кравець О.П. Медіація в конфліктному врегулюванні. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2022.

У кваліфікаційній (бакалаврській) роботі досліджується медіація як інструмент конфліктного врегулювання в сучасних міжнародних відносинах. Авторкою аналізуються витoki медіації як практики вирішення конфліктів та сучасні міжнародні практики медіації в контексті існуючих міждержавних конфліктів. Особливо увагу в дослідженні приділено можливостям використання медіаційних практик у закінченні війни росії проти України

Ключові слова: медіація, конфліктне врегулювання, війна росії проти України
48 сторінок. 40 джерел.

ABSTRACT

Kravets O.P. Mediation in Conflict Resolution. Specialty 291 «International Relations, Public Communication and Regional Studies». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2022.

In the qualification (bachelor's) work, mediation is studied as a tool of conflict resolution in modern international relations. The author analyzes the origins of mediation as a conflict resolution practice and modern international mediation practices in the context of existing interstate conflicts. The study pays special attention to the possibilities of using mediation practices at the end of Russia's war against Ukraine

Key words: mediation, conflict settlement, Russian war against Ukraine
55 pages. 37 items.

48 pages. 40 items.

ВСТУП

Актуальність. Конфлікти є невід’ємною складовою життя кожної людини, суспільства та держав. Вони можуть слугувати розвитком цих суб’єктів, а можуть стати причиною погіршення відносин та завдати значної шкоди у вигляді матеріальних та людських втрат. Наслідки перебігу конфліктів прямо залежать від відношення його суб’єктів, їх поведінки та мотивацій.

Сучасний етап розвитку суспільства вимагає побудову нових шляхів та методів вирішення конфліктів, які б дозволяли мінімізувати або ж уникнути шкоди та сприяти подальшому розвитку. Одним із таких методів є медіація, як ефективний спосіб вирішення конфлікту із залученням третьої нейтральної особи чи сторони, яка сприятиме налагодженню комунікації між конфліктуючими сторонами та досягнення угоди.

Раніше цей метод також застосовувався на практиці, але на сучасному етапі життя він набув популярності і став привабливим об’єктом для вивчення та його аналізу.

При цьому, медіація є одним із нових видів для вітчизняної практики форм посередництва під час вирішення господарських та економічних спорів, із якими так чи інакше зіштовхуються усі учасники господарських відносин.

Варто зазначити, що питаннями визначення змісту медіації, її відмінних ознак та сфер використання досліджували такі вчені, як: О. Белінська, Д. Проценко, Н. Бондаренко-Зелінська, Л. Момот, Г. Єрмоленко, К. Канішева, Ю. Притика, Ю. Сліпченко, Г. Ульянова та ін.

Враховуючи те, що метод вирішення конфліктів в Україні шляхом медіації з’явився нещодавно, однак йому вдалося стати нині одним із найактуальніших шляхів розвитку системи вирішення конфліктів у суспільстві. У зв’язку з цим, слід проаналізувати досвід країн, де застосовувалося медіація та з’ясувати способи

використання медіації в Україні, задля вирішення соціально-політичного конфлікту, що має місце у теперішньому становищі нашої держави.

Мета дослідження: визначення понять, передумов та генезису способів врегулювання конфліктів шляхом медіації, а також перспективи застосування медіації задля вирішення конфлікту в Україні.

Об'єктом дослідження: суспільні відносини, що створюються у процесі вирішення соціальних і політичних конфліктів із застосуванням медіації як методу.

Предмет дослідження: особливості та вміння застосування медіації при вирішенні конфліктів у окремих країнах світу.

Завдання: - проаналізувати теоретичні засади дослідження медіації як явища та як методу вирішення соціально-політичних конфліктів;

- визначити сутність медіації та її способи її використання;
- проаналізувати та виявити особливості застосування досвіду застосування медіації у вирішенні конфлікту в різних країнах, а також окреслити шляхи застосування медіації в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою даного дослідження є використання сукупності методів наукового пізнання. Методи системного та структурного аналізу були використані при дослідженні медіаційного процесу на міжнародному рівні. Системний підхід є методологічною основою всієї дипломної роботи й використовується для вирішення більшості завдань дослідження.

Слід зазначити, що в дипломній роботі застосовано комплексний підхід до методології дослідження, адже застосовані методи, доповнюють один одного, дозволяють розглядати досліджувані процеси і явища в їх єдності й різноманітності.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, основної частини, яка містить 3 розділи з підрозділами, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ ТА ГЕНЕЗА МЕДІАЦІЇ ЯК СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

1.1 Генеза суспільно-політичної медіації

Медіація, у її сучасному розумінні, почала свій розвиток у другій половині ХХ століття передусім у країнах англосаксонської системи права – Великобританії, США, Австралії, а згодом і в інших країнах. Нині на національному рівні інститут медіації активно застосовується у таких державах, як Німеччина, Франція, Нідерланди, Нова Зеландія, Австрія, Польща, Канада, тощо.

У давні часи не існувало такого поняття як вирішення конфліктів мирним шляхом. Раніше всі конфлікти вирішували із застосування зброї, що завдавало шкоди всім сторонам та учасникам конфліктів як у матеріальному становищі, так і в інших. Згодом, людство дійшло до висновку, що такий спосіб вирішення спорів доволі не зручний для сторін, у той момент і виникла пряма необхідність у пошуку нових методів.

З часом, суспільство пересвідчилося, що саме мирне урегулювання конфлікту є найвдалішим засобом його вирішення та потрібно у будь-який спосіб уникати насилля.

Однак, навіть розуміючи це, учасники конфлікту все одно деколи не могли дійти згоди та вирішити спір самостійно мирним шляхом. У такому разі, їх необхідне залучення третіх осіб, які дотримуючись нейтралітету та враховуючи інтересів учасників конфлікту, сприяють його вирішенню.

Саме сукупність даних факторів сприяли виникненню такого визначення як медіація.

Такий спосіб вирішення конфліктів застосовувався навіть у стародавні часи, але його усвідомлення відбулось відносно недавно. Історики зауважують про подібні випадки ще у торгівлі фінікійців і Вавилоні. У Стародавній Греції також

мав місце метод врегулювання спорів, налагодження відносин, введення перемовин шляхом звернення до посередника. Такий підхід існував під назвою проксенія, що походить від слова «гостинність». Інститут проксенії був пізніше запозичений іншими країнами стародавнього світу, застосовувавшись у сфері міжнародних відносин [1, с. 26].

Спершу, медіація застосовувалася лише під час вирішення спорів у сфері сімейних, родинних стосунків. З часом, медіація почала визнаватись у вирішенні більш широкого кола конфліктів, від сімейних спорів до складних багатосторонніх спорів у публічній і комерційній сфері.

Вперше в СНД було застосовано медіацію у сфері цивільного судочинства. Вона випробувалася в різних сферах — у трудових, сімейних спорах, спорах сусідів, у цивільних провадженнях громадськими «Групами медіації» Донецька, Луганська, Одеси, Києва, Криму, Харкова тощо.

У сучасну Україну медіація прийшла вже як сформована технологія у середині 90-х років, медіаційні центри почали працювати з 1997 року (в Одесі). [20].

Історії виникнення і розвитку процедур примирення досліджувалась у наукових працях А. Шабаліна, Д. Давиденка, Г. Тушиної, В. Ермоловича, Н. Нестор, О. Спектор, Ю. Микитина, та інших.

Як зазначається у літературі, історію вирішення спорів варто розглядати як історію зміни співвідношення трьох основних її форм:

1. насильницької (анти-правової);
2. судової;
3. примирювальної [25, с. 163].

Аналіз різних джерел дає розуміння про те, що врегулювання конфліктів із залученням третьої особи, що виступає посередником - не нове явище у правовій культурі країн світу в цілому та, зокрема, України. Характерні риси даного феномена почали формуватися ще на ранніх етапах виникнення людської цивілізації.

За часів первіснообщинного ладу переважала насильницька форма вирішення спорів, яка взагалі не була обмежена. Крім того, звичаї того періоду призводили до того, що сутичка між двома особами швидко переростала у конфлікт між родинами, родами, племенами, що значно підвищувало рівень її небезпеки.

У Стародавньому Римі існував принцип Таліону – «око за око», «зуб за зуб», це означало, що потерпілий здійснював самосуд та при цьому міг завдати кривдникові шкоди у розмірі, що не перевищувала би заподіяний збиток. При виникненні ситуації, якщо будь-який спір у племені призводив до застосування насильства, вбивства або каліцтва, загрози самому існуванню племені і тому ставала неприйнятною.

Згодом, з'явилися перші примирителі, роль яких взяли на себе вожді й старійшини – члени племені з найбільшим авторитетом завдяки своєму віку та особистим відзнакам. Таким чином, у первісному суспільстві запобігали поширенню насилля та забезпечували виживання. Основною ціллю посередництва того періоду була не помста по заслугах, а підтримання миру і порядку.

Пізніше, у період середньовіччя, з прийняттям європейськими народами християнства та розвитком писемності, звичаєве право закріпилося у письмових документах та передбачало норми про відшкодування заподіяної шкоди. Йдеться саме про «Салічну правду», а через чотири століття й «Руську правду», у яких містилися положення відносно точного розміру грошових сум, що підлягали сплаті за різні правопорушення й заподіяння різного роду збитків особі та майну, однак раніше визначити було вкрай складно. Ця система була відома й англосаксонському праву і мала назву «bot» [10, с. 165].

«Саксонське зерцало» – джерело права Німеччини XIII століття – також дістало своє відображення принципу відшкодування шкоди.

Відповідно до ст. 14 Книги II «Земського права», у випадку необережного вбивства або вбивства в умовах необхідної оборони - то судова справа, у переважній

більшості, обмежувалася добровільними угодами про відшкодування збитків потерпілій стороні.

Цікавим є приклад Стародавньої Греції, яка використовувала такий суспільно-правовий інститут, як проксенія, що походить від слова «гостинність». Цим визначенням пояснювалося звернення до посередника з метою ведення переговорів, налагодження та підтримання зв'язків, а також зміцнення взаємодії між окремими громадянами, родами, сім'ями, племенами і навіть містами чи державами. Такий посередник іменувався як *proxenetas* [4, с. 162].

Інститут проксенії теж був поширений і у Стародавній Греції та згодом запозичений іншими країнами стародавнього світу, увійшовши в загальну практику міжнародних відносин.

Ще одним поширеним способом урегулювання приватних спорів у Греції, які сторони не могли залагодити самотійно, була процедура *diaetesia*, яка включала в себе *diallage* (діалог або процедуру примирення) і у разі потреби, *krisis* (винесення рішення).

Якщо використовувати сучасну термінологію, то такий метод можна було б умовно назвати «посередництво-арбітраж». Ця, а також інші неформальні примирні процедури застосовувалися і для врегулювання спорів із публічною владою.

При цьому, схильність сторін до миру - було ключовим складником функцій і арбітра, і державного судді: *krisis* міг і не настати, але тільки якщо у тому не було прямої потреби. Навіть після винесення рішення судом або арбітражем часто здійснювалися заходи відносно примирення сторін при сприянні добровільного виконання даного рішення, задля дійсного припинення конфлікту і запобігання нових суперечок [4, с. 163].

Німецькі вчені К. Цвайгерт і Х. Кётц вважають: «Освячене конфуціанської традицією негативне ставлення до вирішення суперечок публічно у державних судах, при чому в усіх прошарках суспільства, а особливо серед селян, призводить до того, що мало хто з громадян користується правами, що надані їм новими

законами. Важливу роль, як і колись, продовжують грати традиційні форми примирювального посередництва та взаємного вирішення суперечок» [31, с. 13].

XI століття – вважається часом не тільки відродженням ідеї права, а й підвищенням ролі судового розгляду спорів. Саме тоді формувалося канонічне приватне право та система торговельного права. Посередництво як таке розвивалося й у врегулюванні торгових суперечок.

У XI – XII столітті у Європі відбулося суттєве зростання торгівлі та з'явилася професія купців. Інтереси стабільного розвитку торгівлі вимагали зрозумілих і чітких правил торгівлі, а також наявності механізмів оперативного вирішення та врегулювання спорів. Розвиток пересувних ярмарків допомагав зростанню числа торгових суперечок. Вироблення правил торгівлі та розв'язання спорів здійснювалося на ярмарках у великих торгових центрах (у Шампані, Анвер, Ліоні та Генуї).

Слід зазначити, що у судах багатьох європейських держав (у тому числі й Англію) у XII – XIV ст. систематично проводилися «*dies amori*» (дні примирення). Саме ці дні судами присвячувалися проведенню заходів стосовно примирення сторін.

У 20-тих рр. XII ст. в Англії у підручнику з права «Закони Генріха I», одним із ключових принципів вважався такий: «*Pactum legem vincit et amor iudicim*» – угода перевищує право, а мир – судові рішення [10, с. 171].

У середньовічній Франції процес примирення також був визначальним способом урегулювання спорів. Прикладом може слугувати південь середньовічної Франції, Прованс, а також статuti міст Марселя, Арля, Ніцци та Авіньйону в XIII – XIV століттях, які визначали мирне врегулювання спорів між громадянами, у тому числі й у конфліктах між близькими родичами. Принцип мирного врегулювання спорів основоположний на компенсації завданої шкоди. Схожі норми були закріплені у джерелах права Чехії, Угорщини, Німеччини, Франції, Сербії, Польщі, Швеції в XIII – XIV століттях [12].

У нотаріальних реєстрах департаментів Овернь і Лангедоку були знайдені тексти мирових угод (accordsprives), що були укладені у XVIII столітті. Таким способом врегульовувалися навіть справи про вбивство, коли сільська громада, з'ясувавши, що вбивство мало вагому причину, бажала уникнути втручання суду і сприяла примиренню сімей [10, с. 172].

До середини XVIII століття інститут суддів-примирителів (faiseurs de paix) широко застосовувався у Голландії.

У XIX столітті відбулося усвідомлення того факту, що не слід намагатися урегулювати всі спори мировою угодою, оскільки існують конфлікти, які доцільніше вирішувати в судовому порядку.

У цивільне процесуальне законодавство були внесені істотні зміни:

- спроба примирення не вимагалася у провадженні справи другої інстанції;
- між сторонами, що не здатні до мирової угоди;
- у справах, що не могли бути припинені миром.

Обов'язкова процедура примирення також не застосовувалася у справах, які вимагали швидкого вирішення. При цьому, знялася заборона юристам бути повіреними в процедурі примирення.

Отже, медіація, у сучасному її розумінні, почала свій розвиток у другій половині XX ст., спершу, у країнах англо-американського права — США, Австралії, Великій Британії, а потім поступово набула поширення і в інших державах Заходу.

Відтак, прослідковано генезу розвитку та поширення медіації від найдавніших часів до сучасних міжнародних документів, адже медіація як переговорний процес за участю третьої сторони застосовувався від часів існування первісних суспільств та зберігався у тій чи іншій формі протягом подальшого існування людства.

1.2 Медіація: поняття, види, принципи

За період існування людства, конфлікти існували завжди. Вони виникали між різними суб'єктами та вирішувались різними способами і шляхами. Найпопулярнішими методами врегулювання спорів був спосіб застосування сили, однак це завжди потребувало великих затрат, як економічних, так і людських, затрат у часі тощо. Згодом, суспільство дійшло до висновку, що таким чином врегулювання конфліктів не є доцільним, оскільки несе за собою шкоду не тільки сторонам конфлікту, а й оточуючим.

Як альтернативний метод з'явився новий спосіб розв'язання конфліктів – медіація або посередництво.

Медіація - практика, згідно із якою в умовах конфлікту послуги третьої сторони застосовуються для зменшення розбіжностей або пошуку рішення. При чому, медіація відрізняється від арбітражу тим, що сторони, не повинні за попередньою згодою прийняти внесені пропозиції.

Г.В. Єрьоменко характеризує медіацію як процес переговорів стосовно дискусійного питання, під час вирішення якого залучається нейтральна третя сторона – медіатор (посередник), який проводить переговори, вислуховує аргументацію сторін з приводу суті й предмету спору, а також активно допомагає донести інтереси сторін, охарактеризувати можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, яке би задовольнило їх [10].

У разі відсутності бажання або ж неможливості врегулювання суперечки, вдалим варіантом є звернення до медіації. Посередництво - це, як правило, структурований, короткочасний, орієнтований на завдання та "практичний" процес.

Посередник (медіатор) стимулює конструктивний розгляд дискусійних питань і сприяє взаєморозумінню сторін, насамперед, через введення певних процедурних правил, формування порядку переговорів, впливу на атмосферу, у якій відбуваються переговори.

Вважаю посередництво творчим процесом, де значну роль відіграють досвід, інтуїція та особистість посередника, які мають допомогти йому обрати тактику дій,

яка буде відповідною до: специфіки конфлікту; стилів поведінки у конфлікті й на переговорах сторін конфлікту, а також цілей посередництва [18, с. 145].

Також, медіацію визначають як добровільний процес врегулювання конфлікту, де третя сторона виступає без можливості приймати рішення, а допомагає людям вдосконалити чи встановити відносини через трансформації, і, якщо це можливо, вирішити їх конфлікт [19].

Рисунок 1.1 - Переваги медіації

До переваг медіації (рисунок 1.1), як мирного способу врегулювання конфлікту, відносять низку вагомих факторів [6, с.240] таких, як:

– Вартість: хоч і медіатор може стягувати плату, але процес медіації, як правило, займає набагато менше часу і витрат, ніж вирішення конфліктів силовими методами. Якщо розгляд справи адвокатом чи судом, може зайняти місяці чи роки, медіація зазвичай досягає вирішення за лічені години. Економія часу передбачає менші витрати.

– Конфіденційність: судові слухання є відкритими, а медіація залишається суворо конфіденційною. Ніхто, окрім учасників спору та посередника чи посередників, не знає, що відбувалось під час перемовин. Конфіденційність при медіації має таке значення, що в більшості випадків правова система не може змусити медіатора давати показання в суді щодо змісту або прогресу медіації.

Багато медіаторів знищують свої нотатки, зроблені під час медіації, після її закінчення.

– Відповідність: оскільки результат досягається сторонами, що працюють разом, і вони є взаємовигідними, дотримання опосередкованої угоди, як правило, є високим [7, с. 20].

– Взаємність: сторони посередницької діяльності, як правило, готові до взаємодії задля кінцевого вирішення проблеми. У більшості обставин сам факт готовності суб'єктів до посередницької діяльності передбачає готовність «зрушити» свою позицію. Таким чином, сторони більше піддаються розумінню сторони іншої сторони та працюють над основними питаннями суперечки.

– Підтримка: медіатори навчаються роботі зі складними ситуаціями.

Посередник допомагає сторонам думати "нестандартно" відносно можливих шляхів вирішення спору, поширюючи діапазон можливих рішень [6, с.242].

Рисунок 1.2 - Стадії медіації

Значною особливістю медіації є те, що цей процес відбувається добровільно та необов'язково. Успіх медіації прямо пропорційний від готовності сторін врегулювати конфлікт. Це допомагає не лише у миротворчій діяльності, але й у підтриманні мирний взаємовідносин в довгостроковій перспективі. Кожне посередництво є унікальним, залежно від характеру, тривалості та інтенсивності

суперечки, а також від характеру суперечок. Третя сторона повинна бути неупередженою, полегшуючи обговорення між сторонами. Нейтралітет третьої сторони має вирішальне значення для будь-якого посередництва.

Посередник сприяє вирішенню спірних питань, контролюючи процес обміну інформацією та процес ведення переговорів в цілому. Медіатор допомагає сторонам знайти спільну мову та вирішити нереальні очікування. Також, він може запропонувати творчі рішення та допомогти у складанні остаточного результату. Роль посередника полягає в передачі інформації між сторонами, корегуванні та формуванні питань, а також визначенню проблематики.

Виходячи із літературних джерел, експерти визначили 3 основні стратегії медіації за висотою рівня участі медіатора у процесі.

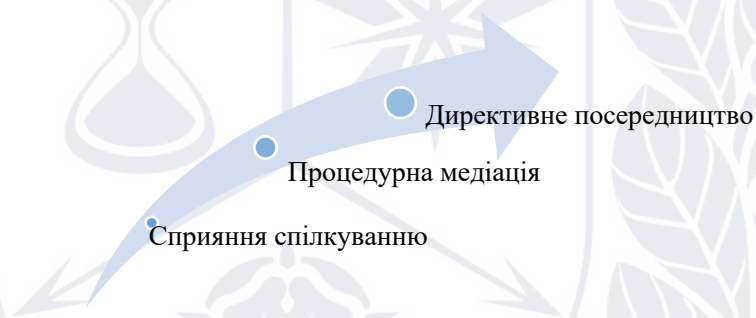

Рисунок 1.3 - Стратегії медіації

- Сприяння спілкуванню: посередник виконує пасивну роль, водночас лише сприяючи спілкуванню між сторонами та заохочуючи їх до розмови. Це найпоширеніша застосовувана стратегія, яка зустрічається у 43,7% випадків.
- Процедурна медіація: Медіатор бере під контроль процесуальні аспекти, в ході яких він структурує процес відповідно до свого плану. Це трапляється в 14,2% випадків.
- Директивне посередництво: Медіатор відіграє активну роль, пропонуючи потенційні наслідки конфлікту. Вона зайнята у 29,6% випадків [37, с. 45].

Вважаємо, що форми медіації мають схожі риси, однак насправді медіатори використовують різні підходи, визначаючи перед тим тип конфлікту, з яким їх

прийшлося зіткнутися. Перш ніж обирати медіатора, варто розглянути види медіації, що доступні для врегулювання чи вирішення конфлікту.

Рисунок 1.4 - Види медіації

Слід розглянути детальніше кожен вид (рис 1.4):

– Спрощення медіації – вид, при якому професійний посередник намагається полегшити переговори між сторонами в конфлікті. Замість того, щоб давати рекомендації чи нав'язувати рішення, посередник заохочує учасників спору досягти власного добровільного вирішення шляхом вивчення глибших інтересів один одного [17, с. 67].

– Медіація, призначена судом. Коли сторони та їх адвокати не бажають брати участь у медіації, їх шанси вирішити ситуацію шляхом медіації, призначеної судом, низькі, оскільки вони, можливо, просто виконують вирок. Але коли сторони з обох сторін бачать вигоду від участі в процесі, рівень врегулювання значно вищий [17, с. 69].

– Оцінювальна медіація - тип медіації, при якому медіатори частіше роблять рекомендації та пропозиції та висловлюють думки. Замість того, щоб зосередитись головним чином на основних інтересах залучених сторін, оцінювальні посередники, швидше за все, допоможуть сторонам оцінити юридичну суть своїх аргументів та визначити справедливість. Оціночна медіація найчастіше застосовується в рамках

медіації, призначеної судом, а медіатори оцінки часто є адвокатами, які мають юридичну експертизу в галузі суперечки [17, с. 71].

– Трансформаційна медіація – коли медіатори заохочують визнати потреби сторін та інтереси один одного. Найамбітніший процес має на меті трансформувати сторони та їх стосунки через процес набуття навичок, необхідних для конструктивних змін [17, с. 72].

– Med-Arb - гібрид посередницько-арбітражного розгляду, коли сторони досягають згоди щодо умов самого процесу спочатку. На відміну від більшості медіацій, вони, як правило, письмово домовляються про те, що результат процесу буде обов'язковим. У подальшому процесі вони намагаються домовитись про вирішення їхнього конфлікту за допомогою посередника [12, с. 82].

– Arb-Med – тип, коли нейтральна третя сторона заслуховує свідчення суперечників в арбітражі; зазначає висновки, але приховує їх від сторін; показує та видає раніше визначений для сторін обов'язковий висновок, якщо сторони не досягли згоди [12, с. 86].

– Електронне посередництво - під час якого, медіатор надає послуги з медіації сторонам, які знаходяться на відстані одна від одної, або ж конфлікт сторін досяг того рівня, що вони не можуть знаходитися в одному приміщенні. Електронне посередництво може бути повністю автоматизованою системою врегулювання суперечок в режимі онлайн без взаємодії із боку третьої сторони.

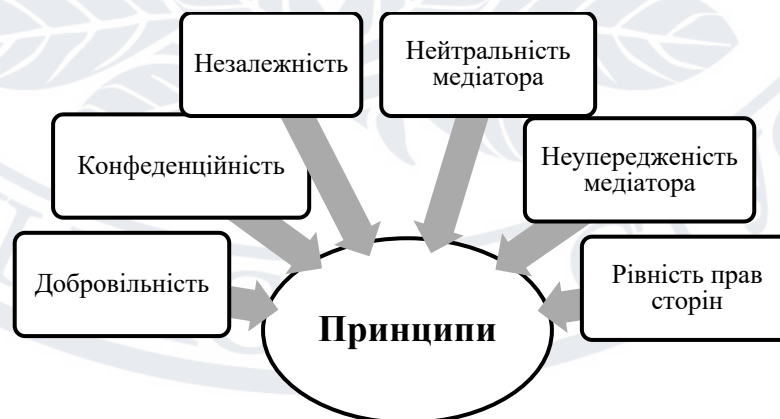

Рисунок 1.5 - Принципи медіації

Як зазначено на рисунку 1.5 – медіація відбувається за взаємною згодою сторін медіації, при цьому враховуючи принципів добровільності, незалежності, конфіденційності, нейтральності та неупередженості медіатора, самовизначення та рівності прав сторін медіації [28].

Отже, проаналізувавши все вищевикладене, висновком може слугувати, що медіація - це інструмент, який може бути застосований у різних сферах для врегулювання та вирішення конфліктів за допомогою третьої сторони - медіатора. Навички посередництва використовуються для вирішення вагомих і складних питань, включаючи політичні та соціальні та інші проблеми, як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

РОЗДІЛ 2. МЕДІАЦІЯ У МІЖНАРОДНІЙ ПРАКТИЦІ

2.1 Медіаційний процес на міжнародному рівні

Медіація (відновне правосуддя) розповсюджено у більшості країнах вже понад 25 років, зокрема, цей процес успішно розвивається у Європі (Австрії, Бельгії, Великій Британії, Норвегії, Німеччині, Фінляндії, Польщі тощо), США, Австралії, Новій Зеландії та інших країнах.

На даний час, Україна знаходиться лише на етапі формування вітчизняної моделі відновного правосуддя, однак, рішуче можна констатувати, що важливість введення інституту примирення (медіації) у вітчизняну систему права підтримується широким колом фахівців. Така підтримка ґрунтується, перш за все, на позитивних результатах практики впровадження інституту примирення у багатьох країнах світу, що вкотре свідчить про його ефективність [39].

Медіація є стандартним інструментом міжнародної дипломатії впродовж багатьох віків, але її застосування є об'єктом досліджень досить нещодавно. Багатоманітні традиційні форми медіації давно практикуються і на внутрішньополітичній галузі, однак інтерес дослідників був спрямований перш за все на нові форми, які розроблялись одночасно з існуючими юридичними процедурами вирішення спорів.

Медіативні техніки, що застосовувалися на стадії налагодження прихованого або нововиявленого конфлікту теж вважаються формою превентивної дипломатії. У Концепції та принципах превентивної дипломатії, прийнятій 25 липня 2001 року у рамках АСЕАН, медіацію визнано одним із дієвих методів превентивної дипломатії [28, с.78].

На сучасному етапі розвитку медіація часто визнається одним з визначних інструментів превентивної стратегії миротворців, однак такі примирення не завжди є медіаціями в повному обсязі, а лише застосовують частини процесу, його принципи, техніки або їх окремі прийоми. Не даремно більшість міжнародних утворень визначають спеціальні механізми вирішення конфліктів, що мають в основі окремі медіаційні техніки та прийоми.

У той же час, у науковому середовищі є і відмінні погляди.

Так, професор В.В. Ярков зазначає, що в міжнародному публічному праві медіація, як самостійне явище, використовується досить давно, при цьому й успішно та наводить, зокрема, приклад врегулювання конфлікту між Ізраїлем та

Єгиптом у 1970-х роках, зазначаючи, що в умовах міжнародних конфліктів медіація може бути чи не єдиною цивілізованою альтернативою [26, с.42-44].

У міжнародному праві відсутня чітка і однозначна термінологія, що характеризує медіацію. Згідно із статтею 2 Гаазької Конвенції про мирне вирішення міжнародних зіткнень 1907 року, Договірні Держави погоджуються звертатися до медіації, як до способу врегулювання, при умові «істотної розбіжності або зіткнення».

У Статуті ООН і Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, 1970 року, яка удосконалює положення Статуту, а також в міжнародно-правових джерелах регіонального характеру, багатосторонніх, двосторонніх угодах медіація аналізується як спосіб мирного вирішення спорів.

Грунтуючись на аналізі міжнародно-правових норм, варто зазначити, що медіація, як примирювальна процедура, застосовна до спорів будь-якого змісту, зокрема тих, які пов'язані виключно з тлумаченням або застосуванням міжнародних угод.

У той же час, в практичній площині до медіації найчастіше звертаються для вирішення тих конфліктів, у яких перевищують політичні аспекти та які потенційно можуть створити, або ж вже створили загрозу міжнародному миру і безпеці.

Разом із тим, медіації на міжнародному рівні притаманні деякі риси та особливості, що склалися внаслідок усталеної практики або спеціального статусу учасників.

Деякі вчені та практичні працівники пропонують, що, якщо самі учасники конфлікту не вирішать довести конфлікт до кінця та не дозволити компроміс, позитивного рішення досягти буде значно важче. Маючи за мету становлення сприятливого етапу для компромісу, конфліктуючі сторони намагаються запропонувати третій стороні організувати формальності та узаконити свої дії. Інші експерти з медіації підтримують раннє втручання, перш ніж насильство

наростає, водночас існують думки, що запізніле втручання, коли сторони вичерпали військові рішення та альтернативи миру.

Слідуючи думкам В.С.Жураковського, процес гармонізації включає в себе декілька складових частин, однією з них він називає імплементацію. «Implement» з англійської буквально означає «втілення в життя за певною процедурою», «забезпечення практичного результату та тактичного виконання конкретними засобами».

Переважає більшість нормативно-правових норм, що містяться у міжнародно-правових договорах, реалізуються через національний механізм імплементації. У міжнародно-правовій літературі термін «імплементація» вживається у значенні співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права.

Другою частиною є апроксимація, яка означає заміну одних аспектів конфлікту, які є не вигідними для сторін на інші, які будуть вважатись взаємовигідними для всіх учасників конфлікту.

«Approximation of law» в англійському тексті Договору про заснування Європейського Співтовариства застосовується у значенні зближення законодавства держав-членів, а тому справедливо входить до змісту поняття «гармонізація законодавства».

Останньою частиною гармонізації, виступає адаптація. Цей термін можна розглядати в декількох площинах. Щоб розкрити проблему політичної адаптації особистості трансформаційних суспільствах, варто проаналізувати такі поняття, як «адаптація» і «соціалізація», та розглянути особливості їх взаємозв'язку.

З політичної точки зору адаптація постає перед нами, як пристосування особистості до умов, що змінилися задля соціально-політичних домовленостей.

Зовсім інакше виглядає ситуація в трансформаційному суспільстві, де у таких умовах змінюються відпрацьовані і налагоджені механізми політичної соціалізації

на всіх рівнях, які взаємопов'язані між собою: на соціальному, міжособистісному і відповідно внутрішньо-особистісному.

Виходячи із вищенаведеного слід зауважити, що адаптація, як одна зі складових гармонізації міжнародних відносин - це пристосування чинних державних норм до нових міжнародних зобов'язань без внесення будь-яких змін у державне законодавство, а також здійснення всіх потрібних комплексів заходів для врегулювання та стабілізації критичних ситуацій.

Найдоцільніше взяти за приклад становлення інституту медіації в США, в зв'язку з тим, що законодавчий рівень медіації забезпечується «Однаковим Актом про медіацію 2001 року», який у свою чергу, став взірцем законодавчого регулювання медіації і для інших зарубіжних країн.

Медіація в Сполучених Штатах зародилася в трудових спорах. У 1972 році виникла перша професійна організація медіаторів. З 70-х рр. в США при судах, в арбітражі і в сімейних спорах медіація початку широко застосовуватися серед населення. Медіація в США – це добровільний процес, у якому медіатор спонукає до того, щоб конфліктні сторони спробували досягти добровільного врегулювання суперечок. У США переважна більшість позовів дозволяється в суді. У центрі уваги медіації – міжособистісні аспекти переговорів [30].

У 80-х роках у Америці відкрилися перші курси з медіації. У 90-х роках широку популярність набула «медіація-онлайн», особливо, у конфліктах за домени.

Саме з того часу стали поширюватися приватні процедури альтернативних дозволів суперечок.

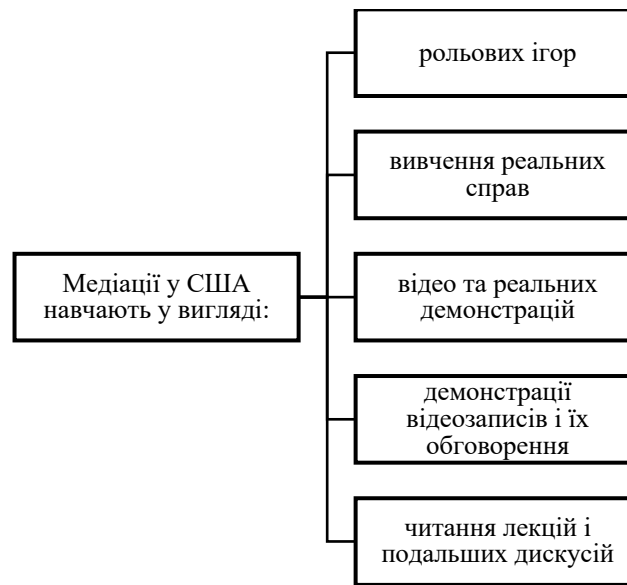

Рисунок 2.1- Механізм застосування у США

З точки зору конфліктології та теорії міжнародних відносин узгодження протилежних позицій сторін спору може відбуватися принципово різними способами: шляхом досягнення попереднього врегулювання конфлікту і збереження існуючого стану справ без усунення причин, що спричинили конфлікт (наприклад, зниження масштабів військових дій або повне припинення вогню; загальне ослаблення напруженості), або шляхом врегулювання конфлікту з поступовим його повним вирішенням.

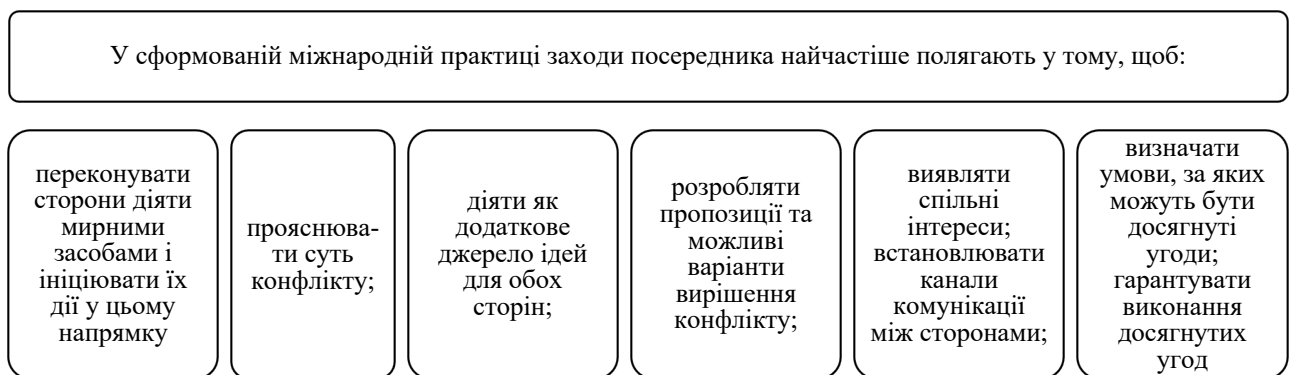

Рисунок 2.2 - Заходи посередника медіації у міжнародній практиці

Коли медіаційна ініціатива розпочата, ключовим структурним елементом є прикладення зусиль на ранніх стадіях процесу для послаблення тиску та вибудови мирних зносин та процедур управління конфліктом.

Посередник може змінювати гострі формулювання, пропускати неприйнятні висловлювання, виключати взаємні обвинувачення. Інакше, він передає сторонам основну суть їх звернень, при цьому, без навмисно зроблених інтерпретацій і спотворень змісту.

Таким чином, медіатор може підтримувати пропозиції однієї зі сторін, які здаються йому найбільш прийнятними для мирного вирішення спору. Одночасно, він має право відхиляти пропозиції, які суперечать основним принципам міжнародного права і здатні загострити спір. Основна ціль медіатора полягає у досягненні консенсусу сторін, а також збереженні укладених домовленостей.

Отже, підсумовуючи досліджене, можна зробити висновки, що накопичений досвід проведення медіацій, як міжнародних, так і внутрішніх, узагальнюються до наступного:

- 1) перспектива медіаційного втручання та момент ініціативи медіації (застереження гострої етапу конфлікту та відчуття прямої нагальності);
- 2) врахування особливостей статусу сторін спору (дана проблема визнання, у вигляді центрального елементу сучасних внутрішніх конфліктів, які загрожують світовому миру та безпеці в цілому);
- 3) кандидатура ключового медіатора (вводячи координацію медіаційних зусиль);
- 4) діапазон можливостей медіаторів (взаємозалежність між медіацією та миротворчою діяльністю);
- 5) забезпечення здійснення мирних угод, що досягаються у процесі медіації [39, с. 349].

2.2 Досвід застосування медіації у вирішенні конфлікту в різних країнах

Для результативного регулювання вирішення спорів і конфліктів у різних сферах суспільного життя у часи реформування національного законодавства у сфері управління, подолання проявів корупції, здійснення неупередженого правосуддя та забезпечення належного рівня правової допомоги, виникають потреби відносно запровадження інституту медіації як процедури вирішення спорів у правовій системі України. На сьогодні вже досліджено та достеменно вивчено ряд вирішальних питань, що стосуються перспектив правового регулювання медіації у Німеччині, Україні та Польщі, обґрунтування ролі медіації як форми здійснення правосуддя, питань впровадження нових принципів правосуддя в Україні, питань використання медіації в економічній та публічній сферах, трудовому праві, сімейних справах, моделей регулювання й основних проблем, пов'язаних зі здійсненням медіації, значення міжкультурної комунікації в процедурі медіації та ролі медіації у процесі зниження рівня конфліктності і демократизації суспільства.

Зазначені вище проблеми неодноразово висвітлювалися у працях координатора з оцінки моніторингу Українського Центру Порозуміння О. Горовою, адже нею розглянуті на прикладах існуючі програми відновного правосуддя у країнах, таких як: Франція, Норвегія, Нідерланди, Канада, Нова Зеландія [8].

На основі відновного правосуддя практичне проведення медіацій розглядає Я. Валюк з польського центру медіації та зазначає, що у сутності медіації закладено глибокий сенс тому, що завдяки цьому люди самі починають піклуватися про власні справи, цікавитися ними й будувати громадянське суспільство, що може впоратися з власними проблемами самотужки [17, с. 77].

Протягом історії міжнародні відносини між численними країнами врятувалися за посередництва третьої сторони. Британія, Нігерія та Перу отримали перевагу від посередництва. Під час громадянської війни в Нігерії (1967-1970) квакери Адам Керл, Джон Волкмар та Вальтер Мартін опосередковували лідерів, працюючи в якості посланців, щоб зменшити напругу між сторонами. Це допомогло виховувати почуття рішучості наприкінці війни.

Посередники діють у складній обстановці, яка відображає складну мережу політичної, економічної, соціальної, культурної та навіть психологічної динаміки. Оскільки конфлікти відрізняються різноманітністю параметрів, так і цілі та стратегії посередництва від контексту до контексту. [4, с. 42-44]

Коментуючи роль посередників, американський практикуючий Артур Мейєр зазначив: «Завдання медіатора не з легких. Море, яким він плаває, є лише приблизно зафіксоване, змінюється так, що його контури чітко не помітні».

Отже, дуже важко оцінити посередництво з точки зору успіху та невдачі. У теорії медіації мало консенсусу щодо того, що є успішним медіацією, однак певні критерії для полегшення оцінювання пропонуються науковцями та практиками, які намагалися піддати посередництво систематичному аналізу.

Однією із задач, яка покладається на інститут медіації, є розвантаження судової системи, надання можливості сторонам вирішити проблему без розгляду справи у суді. Функцію правосуддя з інституцій судової влади частково віддають на реалізацію громадянського суспільства. У цьому контексті президент Конституційного трибуналу Польщі Марек Саф'ян наголошує на значущій ролі судів при побудові громадянського суспільства [22, с. 7].

Аналіз практики правоохоронних та судових органів із впровадження процедури медіації в Бельгії, Англії та Німеччині, проведений В. Землянською, показує, що медіація дозволяє відійти від втрати часу в судовому процесі, від додаткових і непередбачених витрат.

Статистика розвинутих країн демонструє, що від 83% до 85% усіх медіацій має позитивний результат, навіть при умові, якщо не вдалося досягнути угоди, залучення медіації під час конфлікту збільшує розуміння та задоволення сторін-учасників.

Таким чином, варто зауважити, що медіація має позитивний вплив на сприйняття учасників і їх дій в судовому процесі [13, с. 7].

Важливим для рішення сторін є їх врахування наслідків прийняття чи відхилення - для досягнення сприятливого результату конфлікту, перш за все, а також їх стосунків з потенційним посередником.

Відтак, втручання з боку третіх сторін допускається, оскільки вони вже є частиною часткових відносин із сторонами, але треті сторони приймаються як посередники лише в тій мірі, на яку вони вважаються здатними принести прийнятні результати. [2, с. 34]

Хоча між попередньою пристрасністю та майбутньою корисністю немає необхідних відносин, хороші відносини між посередником та однією стороною можуть насправді бути допомогою для спілкування, розвитку творчих пропозицій та зближення позицій обох сторін. Близькість до однієї сторони передбачає можливість "доставки" цієї сторони, а отже, може стимулювати співпрацю другої сторони.

Наприклад, підозри африканців щодо симпатій Великої Британії та США з білими родезіянами зробили для них обіцянку британського та американського посередництва та стимулювали їхню співпрацю. Але посередника слід сприймати як мотивованого і здатного "доставити" ту сторону, якій він найближчий, щоб перетворити свою пристрасть у такий актив.

Таким чином, Радянський Союз був прийнятий Пакистаном посередником, незважаючи на тісні стосунки з Індією. Пакистан сприйняв Радянську Раду як 20 стурбовану її зростаючою співпрацею з Китаєм, щоб хотіти покращити власні відносини з Пакистаном і настільки ж близькими до Індії, щоб укласти це. Алжир був прийнятий США як посередник з Іраном не тому, що він вважався неупередженим, а, навпаки, тому, що його здатність отримати доступ до близьких до Хомейні людей обіцяло, що це може допомогти звільнити заручників.

Посередників слід сприймати як такі, що зацікавлені у досягненні результату, прийнятного для обох сторін, і не настільки часткового для однієї сторони, щоб запобігти такому досягненню.

Знову ж таки, питання для сторін полягає не в тому, чи є посередник безстороннім, а чи може він забезпечити прийнятний результат. Під час переговорів у Зімбабве та Намібії Сполучені Штати були небайдужими до природи врегулювання, яке має бути досягнуте.

Результат повинен був відкрити шлях до правління більшості. Хоча це означало, що Сполучені Штати підтримують суть африканської позиції і, як наслідок, прагнули усунути білих поселенців як суверенного політичного актора, його посередництво все-таки було прийнято білими, коли було видно, що вони виводять їх на безпрограшну ситуацію та представляючи певні менші переваги для них.

Інтерес до конкретних результатів є досить поширеним у посередництві міжнародних організацій. МКЧХ, ОАЕ та ОАС мають деякі загальні критерії вирішення суперечок, крім простої згоди сторін. Вони намагаються просувати рішення, які можна інтерпретувати як сумісні зі стандартами Женевських конвенцій та їх статутами відповідно, що захищають їх імідж як охоронця цих стандартів. Дійсно, вони можуть використовувати зброю осуду за відхилення сторін від цих стандартів як засіб їх виконання.

З огляду на міжнародний досвід, варто зауважити, що процес медіації – це сукупність певних дій, які здійснюються її учасниками протягом визначеного періоду.

Число медіаційних процесів в державі є головним показником впливу різноманітних інструментів медіації, включаючи цивільні рекомендації та рекомендації CEREJ [32].

Наведена нижче таблиця показує ці цифри, офіційні дані виділені жирним шрифтом, інші дані - оцінки, надані національними кореспондентами. Незалежно від того, чи отримані дані з офіційного джерела чи є оціночними, їх порівняли з кількістю справ, які щорічно надходять у суди першої інстанції з доповіді CEREJ

про «ефективність і якість правосуддя» для того, щоб мати приблизну оцінку впливу медіації в цих юрисдикціях.

Таблиця 2.1 - Статистика застосування медіації у міжнародній практиці:

Країна	Кількість цивільних медіацій	К-сть вирішених медіацій	Показник успіху	К-сть вхідних цивільних справ (Q 91.2.2)	Індекс збалансованого співвідношення
Вірменія	6	5	83,3%	15.944	4,95%
Хорватія	531	н/д	-	165.741	0,32%
Данія	718	312	43,5%	41.717	1,72%
Фінляндія	1870	1209	64,7%	10.677	17,51%
Грузія	24	11	45,8%	34.309	0,07%
Греція	150	120	80,0%	241.418	0,06%
Угорщина	919	500	54,4%	180.382	0,51%
Італія	183977	213997	42,2%	1.585.740	11,60%
Норвегія	2037	1301	63,9%	19.382	10,51%
Іспанія	951	-	-	1.004.976	0,09%
Туреччина	4097	3875	94,6%	2.075.081	0,20%
Польща	6638	437	6,6%	1.226.470	0,54%
Україна	600	400	66,7%	714.359	0,08%

Поділивши кількість випадків медіації на кількість вхідних справ, ми отримуємо “Індекс збалансованого співвідношення” між медіацією та судовим процесом. Цей показник використовувався для оцінки ефективності успішної моделі медіації у даній юрисдикції. З даних, отриманих від національних дослідників, тільки Італія, Фінляндія та Норвегія мають показник вище 10%, тоді як для більшості (85%) з 21 держав, зазначений індекс значно нижче 1% [20, с.19].

Таким чином, на відміну від інших форм міжнародного посередництва медіація залучається не тільки для спонукання мирного вирішення конфлікту надаючи сторонам загальних рекомендацій стосовно належних засобів врегулювання суперечки або вибудові переговорів між ними, при цьому

пропонуючи сторонам власні проекти мирного врегулювання розбіжностей задля активного впливу на хід переговорного процесу.

Переконана, що важливим є рішення про те, які сторони беруть участь у примиренні і рівень їх зацікавленості у досягненні консенсусу.

РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ

3.1. Реалізація медіації в Україні та її перспективи застосування

В Україні медіацією почали цікавитися на початку 2000-х років. Саме тоді з'явилися перші громадські організації, що взяли на себе функцію навчання медіаторів, аналіз та дослідження зарубіжного досвіду.

Законодавчі спроби врегулювання медіації були неодноразові. До розгляду парламенту було внесено більше 10 законопроектів і лише законопроект №3665 у 2016 році був прийнятий за основу у першому читанні.

Крім того, метою прийняття законопроекту є створення правової бази для успішного розвитку медіації в Україні відповідно до найкращої світової практики.

Підвищення інтересу до медіації обумовило й прийняття у 2017 році Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким було введено термін медіація, а також передбачено стимулювання сторін до мирного врегулювання спорів.

Згодом, 16 листопада 2021 року прийнято Закон України «Про медіацію» (далі – Закон № 1875) [1].

Закон № 1875 визначає правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою.

Відтак, Законом № 1875 закріплюються правові засади та порядок проведення медіації в Україні. Зокрема, встановлено дефініцію поняття медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню

або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів. Основний учасник процесу, медіатор — спеціально підготовлена нейтральна, незалежна, неупереджена фізична особа, яка проводить медіацію.

Вважається, що медіація поширюється на суспільні відносини, пов'язані з проведенням медіації з метою запобігання конфліктів (спорів) у майбутньому або врегулювання будь-яких конфліктів (спорів), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних.

При цьому, фізичні та юридичні особи мають можливість звернутись до медіатора для проведення медіації як до звернення до суду, третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, так і під час судового, третейського чи арбітражного провадження або під час виконання рішення суду, третейського суду чи міжнародного комерційного арбітражу [1].

Оскільки, медіація стане саме тим механізмом, який сприятиме ефективному врегулюванню суперечок, то лідери ринку юридичних послуг будуть активно сприяти тому, щоб їхні фахівці набували навичок медіації.

Отже, якісні знання у сфері медіації вимагають відповідального ставлення до вибору провайдера послуг медіації та організації, яка проводить навчання майбутніх медіаторів, адже не всі володіють стандартизованими процесами навчання.

Для продуктивного проведення процедури врегулювання конфлікту слід залучити широке коло суб'єктів. Необхідно реалізовувати супутні процеси на усіх рівнях вирішення конфлікту. Такі процеси повинні відбуватися не лише горизонтально, доречним є також забезпечення вертикального включення. Важливе створення безпечного простору для висловлення думок різноманітних груп. Побудова такого процесу має відбуватися чітко за критеріями вибірки та дотримання методології примірювальної процедури. Важливою умовою ефективності медіації є залучення до процесу медіації та прийняття рішень представників усіх конфліктуючих сторін. Медіаторам необхідно надати достатні

повноваження для підготовки та проведення процедури, а також для виконання багатьох різних функцій для успішного процесу медіації в Україні та на міжнародному рівні в цілому. [11, с. 45].

У звичайні часи ми могли б продовжувати сперечатися щодо ефективності та доцільності застосування альтернативних способів вирішення спорів, онлайн-судів тривалий час, але сьогоднішні дні довели та продовжують показувати неефективність системи в цілому, з огляду на ситуацію в країні, що склалась за останнє десятиліття [24, с. 167].

Корисною відправною точкою для аналізу походження конфлікту в Україні, який почався не на початку 2014 року, коли Росія анексувала Крим і підтримала сепаратистський заколот на сході України. Скоріше, це почалося в листопаді 2013 року з рішення тодішнього президента України раптово вийти з переговорів з Європейським Союзом щодо угоди про вільну торгівлю та асоціацію і натомість перейти до тісної інтеграції з Росією. Цей крок призвів до багатомісячних масових протестів у Києві, які, у свою чергу, призвели до імпічменту президента у лютому 2014 року .

Із самого початку Росія і на Заході були дуже різні інтерпретації цих подій. Сполучені Штати та ЄС розглядали Євромайдан як низовий тріумф демократії над корумпованим та авторитарним урядом. Росія розглядала Євромайдан як незаконний переворот, який підтримали Захід — і особливо Сполучені Штати — у спробах розширити свій вплив на схід. Згодом сепаратистське повстання на сході України розглядалося Сполученими Штатами та ЄС як безпосередня участь Росії в конфлікті як воююча сторона, тоді як Москва змалювала це повстання в тих же термінах, які використовував Захід на Євромайдані: низька неприйняття українського уряду. що місцеві громадяни не підтримали та вважали нелегітимними.

Хоча немає жодних сумнівів у тому, що Росія підтримувала сепаратистський заколот на сході України та брала участь у ньому, точка зору Москви — хоч би й

сумнівна — полягає в тому, що це нічим не відрізнялося від підтримки Заходом протестів у Києві, які призвели до падіння уряду Януковича.

Ці різні публічні інтерпретації між Росією та Заходом щодо витоків українського конфлікту, у свою чергу, затьмарили процес посередництва для врегулювання конфлікту з самого початку. Після перших місяців бойових дій на Донбасі в червні 2014 року було створено формат переговорів у формі Тристоронньої контактної групи щодо України, яка складалася з трьох сторін — України, Росії та Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) як посередник.

Паралельно з Тристоронньою контактною групою того ж місяця було створено інший формат переговорів у формі Нормандської четвірки. Цей формат включав Україну та Росію як сторони, а Німеччину та Францію як посередників. У той час як Тристороння контактна група зосереджувала увагу в основному на тактичних питаннях і питаннях безпеки, переговори "нормандської четвірки" були більш стратегічно сфокусованими і мали на меті вирішення ширших політичних питань, що стосуються конфлікту.

Найбільшим ускладнюючим фактором у процесі посередництва як для Тристоронньої контактної групи, так і для Нормандської четвірки була роль Росії в українському конфлікті. На відміну від ситуації в Криму, Росія не проводила офіційного військового втручання на сході України, натомість Росія брала участь у конфлікті як змішана сила, таємно постачаючи сепаратистам зброю і розгортаючи тисячі немаркованих військових і співробітників безпеки для підтримки сил сепаратистів.

Це мало важливе значення для процесу медіації, оскільки ролі різних сторін не були чітко визначені чи взаємоприйнятні, а також природа самого конфлікту в Україні. На думку Росії, конфлікт в Україні був громадянською війною між українським урядом і сепаратистами, і Москва, таким чином, виступала за безпосередню участь представників ДНР і ЛНР (підтримуваних Росією

сепаратистських держав на Донбасі) у справі. переговори. За словами Києва, війна була міжнародним конфліктом між Україною та Росією, а сепаратисти виступали довіреними особами Росії.

Незважаючи на ці неясності, переговори привели до угоди про припинення конфлікту, відомої як Мінський протокол, у вересні 2014 року. Мінський протокол був амбітною мирною угодою, яка складалася з 12 пунктів реалізації, що охоплюють безпековий, економічний та політичний спектр. Це включало негайне двостороннє припинення вогню, моніторинг та верифікацію зазначеного припинення вогню з боку ОБСЄ, звільнення заручників, децентралізацію політичної влади в Україні шляхом прийняття закону про самоврядування для окупованих регіонів, а також дострокові вибори в цих регіонах згідно з цим же законом.

Проте Мінський протокол розвалився майже відразу, і жодна зі сторін не дотримувалася першого пункту про припинення вогню. Відновлені посередницькі зусилля для припинення конфлікту були зроблені на початку наступного року, цього разу з офіційним включенням Франції та Німеччини як посередників поряд з ОБСЄ в рамках Мінського процесу. У результаті була укладена Мінська угода II, положення якої були значною мірою подібні до Мінська I, хоча були більш конкретні деталі щодо таких аспектів, як відведення військ і зброї від лінії зіткнення. Ключовою відмінністю угоди були терміни. На час Мінська II ворогуючі сторони були виснажені боями, військові позиції міцніше закріпилися, обмін територіями став рідше. Це створило певну можливість для обговорення, але, тим не менш, Мінські протоколи також не були виконані, і невдовзі після підписання припинився вогонь.

На невдачу Мінська II, суттєво вплинули різні інтерпретації послідовності виконання. Як і у випадку з Мінськом I, не було чітко узгоджено, чи політичні складові угоди, які передбачали встановлення особливого статусу для підконтрольних повстанцям регіонів, передували компонентам безпеки, які

передбачали виведення всього іноземного військового персоналу з регіону, або навпаки. На думку України та Заходу, Росія має бути першою, хто запропонує поступки в безпеці, а саме у виведенні свого військового персоналу та доступі до моніторингу кордону, щоб просунутися вперед щодо політичних компонентів Мінська-2. І навпаки, Росія та сепаратистське керівництво закликали до політичних поступок України, перш ніж реалізувати будь-які компоненти безпеки.

Ці різні інтерпретації українського конфлікту — як його походження, так і послідовність того, як його можна вирішити — лежать в основі нинішнього протистояння між Москвою та Заходом щодо України. Але вони також вказують на щось набагато глибше, що керує цим протистоянням, а саме зіткнення світоглядів Росії та Заходу щодо всієї архітектури безпеки Європи. Кремлю ніколи не було комфортно з розширенням ЄС, і особливо НАТО, на колишні радянські території в епоху після холодної війни, і Путін розглядає революцію Євромайдану в Україні лише як чергову передвістку такого розширення, будь то формального чи де факто.

Оскільки відносини України із Заходом і НАТО останніми роками лише посилилися, РФ вирішила змінити архітектуру безпеки Європи. Україна має вирішальне значення, так, але це лише частина реального переговорного процесу, який намагається вести Росія, що пояснює вимоги комплексної безпеки, які Москва висунула перед США та НАТО наприкінці грудня 2021 року. набагато більше, ніж Україна, таким чином, пояснює, чому посередницькі зусилля виявились такими важкими для досягнення будь-якого прогресу, а тим більше проривів. Але це також може пояснити, чому військове нарощування Росії не обов'язково мають єдину мету вторгнення в Україну, а скоріше, щоб змусити Захід змінити свої функціональні та інституційні відносини з усім пострадянським простором.

Здається, це спрацювало певною мірою, оскільки Макрон визнав після своїх останніх переговорів із президентом РФ, що «геополітичною метою Росії сьогодні є явно не Україна, а прояснення правил співжиття з НАТО та ЄС». Переговорам щодо України буде важко досягти реального прогресу, якщо обидві сторони не

визнають, що такі переговори стосуються не лише України, а й усіх відносин між Росією та Заходом.

Переоформлення протистояння могло б уникнути його найнебезпечнішого результату, оскільки ставки для обох сторін ніколи не були вищими.

3.2. Виклики та перспективи застосування медіації в Україні у межах контексту соціально-політичного конфлікту

Конфлікт, який виник на сході нашої держави розв'язав повне, безпрецедентне злиття глибоко застарілих конфліктних ситуацій. Починаючи геополітичною боротьбою між всесвітніми наддержавами до нестерпної соціальної напруги в межах країни.

Сучасну кризу, яка є тільки власнеукраїнською, а й російською, європейською та, навіть, загальносвітовою потрібно розглядати у комплексному ракурсі.

Ця криза сталась в результаті збігу одразу трьох конфліктів в одній точці і в один час:

- локального (внутрішньоукраїнського);
- регіонального (українсько-російського конфлікту);
- глобального (геополітичного).

До того ж конфлікти нижчого рівня впливають на загострення та розгортання конфліктів вищого рівня та навпаки. Незважаючи на вже явні та ще можливі результати нинішньої кризи , всі учасники конфлікту та весь регіон потребую негайного примирення.

Саме медіація може запропонувати та прокласти шлях до такого примирення. Адже саме медіація може допомогти розв'язати проблему розбіжності інтересів та потреб ефективно та структурно.

Впродовж багатьох століть застосування медіації як інструменту гармонізації міжнародних конфліктів накопичено багато досвіду і виділено основні уроки, які полягають у наступному:

- 1) можливість медіаційного втручання та момент медіаційної ініціативи (попередження гострої стадії конфлікту та відчуття невідкладності);
- 2) врахування особливостей статусу учасників конфлікту (проблема визнання центральним елементом сучасних внутрішніх конфліктів, що загрожують світовому миру та безпеці);
- 3) кандидатура ключового посередника (включаючи координацію посередницьких зусиль);
- 4) діапазон можливостей для посередників (зв'язок між посередництвом і підтриманням миру);
- 5) забезпечення виконання мирних угод, досягнутих у процесі медіації [32].

Але в процесі впровадженні медіації в реальний політичний процес виникла низка проблем та ризиків як внутрішньодержавного так і міждержавного масштабів:

- Сам процес мирного вирішення був розроблений в умовах екстремальної ситуації. Тому що весь світ в той час ще не оговтався від дипломатичного шоку внаслідок незаконної анексії Криму.
- Переговорні процеси щодо конфлікту на території України та за її межами зайшли в так званий глухий кут. Тому світова спільнота вважає їх даремними та недоречними.
- Закритість перемовників внаслідок заборони поширення будь-якої інформації стосовно переговорних процесів та заборони спілкування із медіа, теж негативно вплинули на врегулювання конфлікту.
- За 31 років незалежності Україна не набула необхідного досвіду переговорів та врегулювання конфліктів.

- Однією з головних проблем є мала кількість якісної інформації та знань про сутність мирного процесу і управління багатосторонніми комунікаціями, залучення громадськості до підтримки мирних процесів як у суспільстві в цілому, так і серед державних інституцій. Якість інформації, що поширюється через медіа-канали, конфлікти часто породжує негативні враження у широкої аудиторії.

- Ключовою проблемою є відсутність узгоджених підходів до вирішення конфлікту.

Безумно важливим є процес повної комунікації між організаціями які залучені в процес медіації як з боку Росії так і з боку України за участю міжнародних експертів та організацій.

Для сучасної України особливо гостро постає проблема балансу політичних інтересів і сил, у тому числі налагодження політичного діалогу, який забезпечує взаємні гарантії реалізації політичних інтересів усіх сторін політичних конфліктів.

Гармонізація політичних відносин не в останню чергу може бути досягнута у разі застосування новітніх методів врегулювання політичних конфліктів та організації політичного спілкування. Фактично, діалогізація, переговори та медіація в політичному спілкуванні у разі їх професійної організації та введенні в широку практику на всіх рівнях влади та громадянського суспільства здатні дати плоди у вигляді консенсусу, узгодженості та довгостроковості політичних відносин, а одночасно конструктивному розв'язанні політичних конфліктів та протиріч.

Ефективна медіація має результатом довгострокові домовленості, які сторони конфлікту поважають та готові виконувати, відчуючи, що їхні інтереси та суверенність враховані та поважаються незалежно від політичних уподобань.

Необхідно враховувати складність конфлікту в Україні, що зумовлена наявністю як внутрішнього конфлікту, так і дестабілізації ситуації через зовнішній вплив інших держав.

Для використання медіації як способу вирішення конфлікту в Україні необхідно визначити готовність сторін до проведення такої процедури, так звану «зрілість» конфлікту. Так як медіація є професійною діяльністю, то необхідно забезпечити її проведення підготовленими, досвідченими медіаторами та фахівцями своєї справи. Досить важливим є ґрунтовий аналіз конфліктної ситуації в Україні та за її межами.

ВИСНОВКИ

Медіація - це певний прийом або стратегія, що використовується для вирішення різного виду конфліктів, починаючи від суспільних суперечок і закінчуючи проблемами міжнародного рівня.

Медіація цілком визначає повноваження відносно прийняття рішень сторонами. Посередник не вирішує правильність чи справедливість рішень сторін, не оцінює провину та не висловлює думки стосовно суті спору або можливостей успіху при розгляді справи. Швидше за все, посередник діє каталізатором між протилежними інтересами, маючи на меті визначення проблеми та усуваючи перешкоди для спілкування, модеруючи та керуючи процесом, щоб уникнути конфронтації та негативних наслідків.

При цьому, мета посередника – досягнення консенсусу і поступок від кожної сторони під час процесу медіації.

Тому процес медіації не зосереджується на правді чи провині. Питання про те, яка сторона права чи ні, зазвичай менш важливе, ніж питання про те, як проблему можна вирішити.

Проаналізувавши всю знайдену інформацію про медіацію в Україні, можна зробити висновок, що медіація є новим перспективним способом вирішення спорів як публічного, так і приватного права.

Основним завданням даного дослідження було дослідити особливості застосування медіації та її місце в процесах забезпечення гармонізації міжнародних відносин. В ході виконання даного завдання було досліджено та розтлумачено медіації та використання її як інструменту гармонізації. Гармонізація політичних відносин передбачає гармонізацію відносин між політичними інститутами та громадянським суспільством.

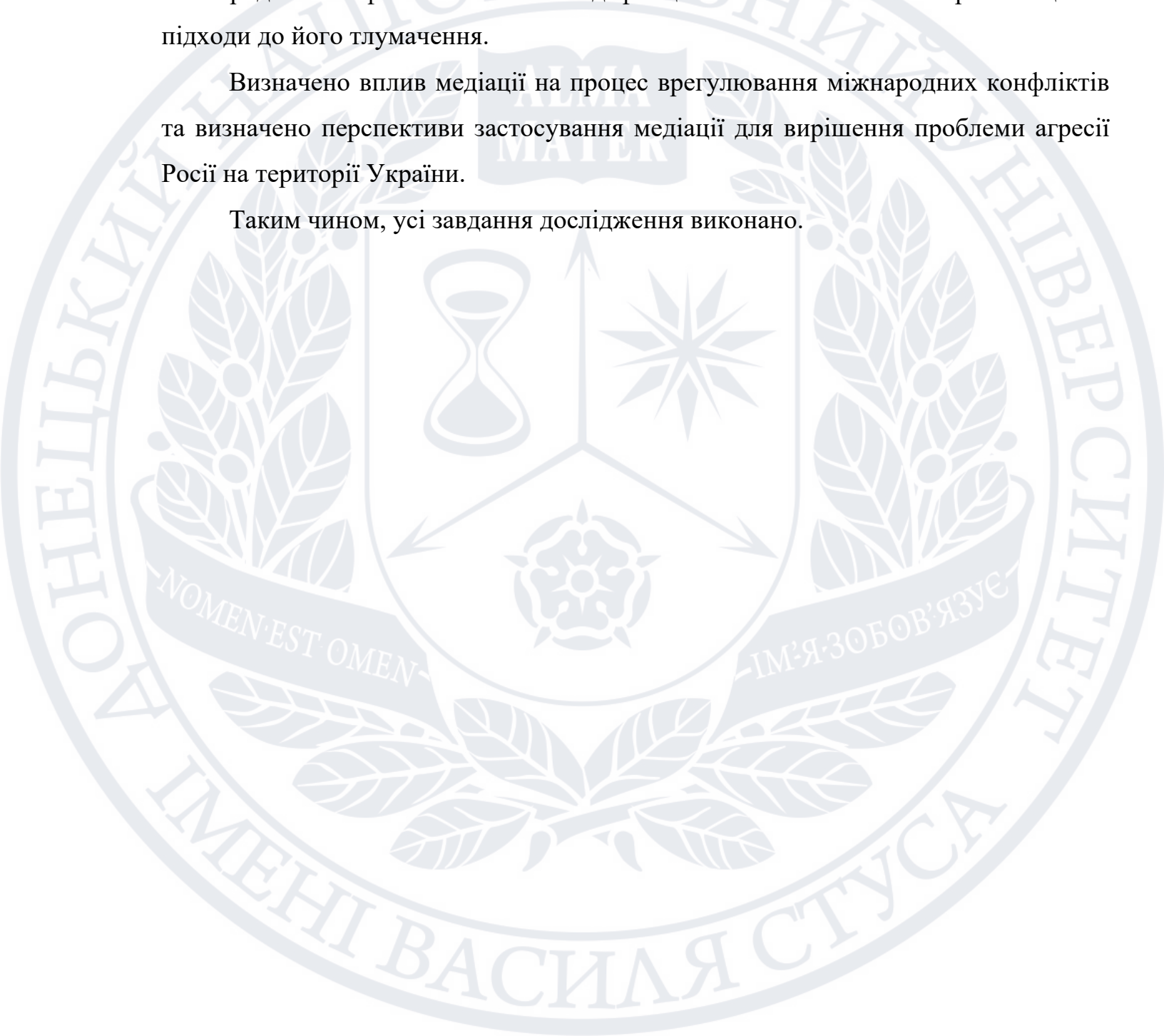
Саме тому медіацію не можна зводити до формальних або ритуальних процедур, навпаки – медіація має залишатися неформальною формою

участі/координації/ посередництва суспільства, вчених, експертів під час розв'язання проблем, що мають соціальне значення.

Досліджено основні проблеми використання медіації для врегулювання міжнародних конфліктів. Визначено дефініцію такого поняття як гармонізація та підходи до його тлумачення.

Визначено вплив медіації на процес врегулювання міжнародних конфліктів та визначено перспективи застосування медіації для вирішення проблеми агресії Росії на території України.

Таким чином, усі завдання дослідження виконано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 №1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX>
2. Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах: Директива Європейського парламенту і Ради № 2008/52/ ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95
3. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах від 21.05.2008. URL:http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a95ва
4. Антонюк О.А. Міжнародна публічна медіація: у пошуках максимальної ефективності. О. А. Антонюк. Часопис Київського університету права, 2015. № 2. С. 348-354.
5. Бесемер Х. Медіація: Посередництво в конфліктах. Х. Бесемер. К.: Духовне пізнання, 2004. 176 с.
6. Валюк Я. Практичні аспекти відновного правосуддя. Польській Центр Медіації / Я. Валюк // Щоквартальний бюлетень. Відновне правосуддя в Україні, 2005. — № 3. — С. 77-80.
7. Водоп'ян Т. В. Медіація як метод вирішення суспільно-політичних конфліктів. «Право: історія, теорія, практика». м. Київ, 2018. — 208 с.
8. Горова О. О. Приклади існуючих програм відновного правосуддя в інших країнах / О. О. Горова // Український Центр Порозуміння. Щоквартальний бюлетень. «Відновне правосуддя в Україні», 2005. — № 1-2. — С. 130-133.
9. Давыденко Д. Л. Из истории примирительных процедур в Западной Европе и США. Вестник Высшего Арбитражного суда Российской Федерации, 2004. № 1. - С. 163-176.
10. Єрьоменко Г. Медіація як спосіб вирішення суперечок / Г.І. Єрьоменко [Електронний ресурс]. – URL: [http:// innovations. com.ua /uk/interview/6/39/374](http://innovations.com.ua/uk/interview/6/39/374)

11. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України / В. Жмудь // Юстиніан. – 2007. – № 11.– URL: <http://www.minjust.gov.ua/11347>.
12. Зайцева, Л. И. Медиация как альтернативный способ разрешения споров в международном публичном праве. 2013. № 5. - С. 89 - 96.
13. Землянська В. Аналіз практики судових та правоохоронних органів з впровадження процедури медіації в Англії, Бельгії та Німеччини / В. Землянська // Щоквартальний бюлетень. «Відновне правосуддя в Україні». — 2007. — № 1. — С. 76-81.
14. Землянська В.В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України. Київ : Вид. Захаренко В.О., 2008. 200 с.
15. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні: досвід та перспективи / Е. Катаєва // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 156-161. – URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_3_23.pdf.
16. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах / Т. Кисельова // Право України. – 2011. – № 11-12. – С. 225-236.
17. Ключев К. Г. Застосування математичного моделювання в дослідженні політичних конфліктів / К. Г. Ключев // Політикус. - 2016. - Вип. 2. - С. 81-84. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2016_2_19.
18. Ключев К. Г. Сучасні технології розв'язання політичних конфліктів: дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02/ Костянтин Георгійович Ключев. – О., 2016. – 210 с.
19. Кодекс етики медіатора Національної асоціації медіаторів України: затв. рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07 грудня 2017 р., протокол № 1. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/>
20. Комплексний аналіз поточного контексту, бар'єрів та можливостей для розвитку медіації з рекомендаціями щодо розвитку та впровадження медіації в

Україні. Київ, 2018. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/New-Justice_Comprehensive_Analyses_on_-Mediation_-for_Ukraine_Ales_Zalar_UKR.pdf

21. Огречук Г. О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільноправових спорів : автореф. дис. канд. юр. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес сімейне право міжнародне приватне право» / Огречук Ганна Олександрівна – Київ, 2016. – 20 с.

22. Саф'ян М. Роль судів при побудові громадянського суспільства / М. Саф'ян // Щоквартальний бюлетень. «Відновне правосуддя в Україні». — 2005. — № 4. — С. 66-77.

23. Сокол М. В. Порядок вирішення колективних трудових спорів і конфліктів в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення» / М. В. Сокол ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2010. – 20 с.

24. Соціальна робота і програми відновного правосуддя: теорія та практика / А.М. Гірник, А.О. Горова, Л.П. Дума, В.В. Землянська та ін. Київ : Вид. Захаренко В.О., 2009. 216 с.

25. Удалова Л. та І. Паризький/ Застосування компромісу при вирішенні конфліктів під час попереднього слідства// Видавничий дім “Скіф” - Київ, 2012. - 184 с.

26. Ярков В.В., Гарантії нотаріату // Журнал «Медіація і право», 2007, № 4 (6) С. 42-44

27. Ясиновський І. Г. Переваги і недоліки медіації при вирішенні правових конфліктів / І. Г. Ясиновський // Часопис Київ. ун-ту права. – 2014. – № 2. – С. 344–347.

28. Ясиновський І. Г. Порівняльно-правовий аналіз дефініції медіація / І. Г. Ясиновський // Сучасний вимір держави і права : матеріали наук.-практ. конф. : у 2 ч. (Львів, 22–23 трав. 2015 р.). – Львів : Західно-укр. орг. «Центр практичних ініціатив», 2015. – Ч. 1. – С. 13–15.

29. A.V. Yermolaiev, K.A. Kononenko, O.O. Reznikova ta in. OBSYe: suchasni vyklyky ta perspektyvy rozvytku [OSCE: Challenges and Prospects of Development]. Kyiv, Natsional'nyj instytut stratehichnykh doslidzhen', 2013, 52 p.
30. Bergmann J. Same Table, Different Menus? A Comparison of UN and EU Mediation Practice in the Kosovo-Serbia Conflict. J. Bergmann. International Negotiation. 2018. № 23 (2). P. 238-257.
31. CEPEJ Declaration on “Lessons Learnt and Challenges Faced by the Judiciary during and after the COVID-19 Pandemic” 10th June 2020 p. URL : <https://coegreekchairmanship2020.gov.gr/cepej-declaration-on-lessons-learnt-and-challengesfaced-by-the-judiciary-during-and-afterthe-covid-19-pandemic-in-ad-hocvirtual-plenarymeeting-organised-in-the-framework-of-the-greekpresidenc/?lang=en>(Last accessed:03.09.2020).
32. Death toll in eastern Ukraine crosses 6,000, Zeid says, as UN releases new report. Retrieved September 15, 2015, URL: <http://www.un.org.ua/en/information-centre/news/1963> [in English].
33. Faget J. Mediation in political conflicts : soft power or counter culture? / edited by J. Faget. - Oxford ; Portland, Or. : Hart, 2011. - 211 p.
34. Henshtab: na skhodi Ukrainy zahynuv 1541 vijs'kovyj [The General Staff, in eastern Ukraine killed in 1541 war]. Retrieved September 15, 2015, URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26877443.html>
35. Menkel Meadow C. Mothers and Fathers of Invention : The Intellectual Founders of ADR. Meadow C. Menkel. Ohio state journal on dispute resolution. 2000. № 16. P. 1-39.
36. Molly M. Melin WHEN STATES MEDIATE, Penn State Journal of Law & International Affairs, 2013 VOLUME 2 NO. 1 p. – 78 – 90.
37. Shreya Sukhtankar, Jay Kakani. Mediation: A Peacemaking and Peacekeeping Tool in International Relations. October 2020.

38. Spetsial'na monitorynhova misiia OBSYe v Ukraini [Special monitoring mission of the OSCE in Ukraine]. Retrieved September 15, 2015, URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm>

39. United Nations Guidance for Effective Mediation. Annex to the report of the Secretary-General on Strengthening the role of mediation in the peaceful settlement of disputes, conflict prevention and resolution. UN. 2012, 26 p.

40. Yedyni zvity pro kryminal'ni pravoporushennia za 2013, 2014 rr. ta I pivrichchia 2015 r. : Heneral'na prokuratura Ukrainy [The only reports of criminal offenses for 2013, 2014 and the first half of 2015: Prosecutor General of Ukraine]. Retrieved September 15, 2015, URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>